

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za fonetiku

Sanja Pušec

**SISTEM FONETSKIH GREŠAKA STUDENATA SLOVENSKEG JEZIKA KAO
STRANOG KOJIMA JE MATERINSKI JEZIK HRVATSKI**

Diplomski rad

Zagreb, studeni, 2016.

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za fonetiku

Sanja Pušec

**SISTEM FONETSKIH GREŠAKA STUDENATA SLOVENSKEG JEZIKA KAO
STRANOG KOJIMA JE MATERINSKI JEZIK HRVATSKI**

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Vesna Mildner, red. prof.

Zagreb, studeni, 2016.

PODACI O AUTORU

Ime i prezime: Sanja Pušec

Datum i mjesto rođenja: 22. 03. 1987., Zagreb

Studijske grupe i godina upisa: FON / JSL, 2014.

Lokalni matični broj studenta: 352751-D

PODACI O RADU

Naslov rada na hrvatskome jeziku: „Sistem fonetskih grešaka studenata slovenskog jezika kao stranog kojima je materinski jezik hrvatski“

Naslov rada na engleskome jeziku: „System of phonetic errors made by students, who are native speakers of Croatian, in the process of learning Slovene as a second language“

Broj stranica: 33

Broj priloga: 2

Datum predaje rada: 21. 11. 2016.

Sastav povjerenstva koje je rad ocijenilo i pred kojim je rad obranjen:

1. dr. sc. Arnalda Dobrić, doc.
2. dr. sc. Elenmari Pletikos Olof, doc.
3. dr. sc. Vesna Mildner, red. prof.

Datum obrane rada: 23. 11. 2016.

Broj ECTS bodova:

Ocjena:

Potpis članova povjerenstva:

1. -----
2. -----
3. -----

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOGA RADA

Ovim potvrđujem da sam osobno napisao/la diplomski rad pod naslovom

„SISTEM FONETSKIH GREŠAKA STUDENATA SLOVENSKEG JEZIKA KAO
STRANOG KOJIMA JE MATERINSKI JEZIK HRVATSKI“

---

i da sam njegov/a autor/ica.

Svi dijelovi rada, podaci ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni članci i sl.) u radu su jasno označeni kao takvi te su navedeni u popisu literature.

Sanja Pušec

(ime i prezime studenta)

(potpis)

Zagreb, 21. 11. 2016.

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. O lingvistici i njezinim metodama proučavanja jezika	3
2.1. Lingvističke metode proučavanja strukture jezika	3
2.2. Jezici u kontaktu	4
2.3. Interferencija.....	6
2.4. Sustavi grešaka	7
3. Fonološki sistemi hrvatskog i slovenskog jezika	9
3.1. Vokalski sistemi hrvatskog i slovenskog jezika	11
3.2. Konsonantski sistemi hrvatskog i slovenskog jezika	13
4. Eksperimentalno istraživanje	18
4.1. Problemi istraživanja	18
4.2. Osnovna hipoteza istraživanja	18
4.3. Ciljevi istraživanja.....	18
4.4. Opis uzorka.....	19
4.5. Instrument istraživanja	19
4.5.1. <i>Test</i>	21
4.6. Tehnika izvođenja eksperimenta	22
4.7. Procjenitelj istraživanja	22
4.7.1. <i>Način procjene</i>	22
4.8. Kvantitativna analiza dobivenih rezultata	23
4.8.1. <i>Analiza fonema /v/ i /l/</i>	24
5. Zaključak	29
Reference.....	30
Sažetak	32
Summary	33
Prilog 1. Popis i objašnjenja korištenih oznaka i znakova po IPA-i	34
Prilog 2. Tablica procjene istraživanja	36
Tablica 1.: <i>Prikaz hrvatskih konsonanata (preuzeto iz Horga i Liker 2016: 266).</i>	14
Tablica 2.: <i>Prikaz hrvatskih konsonanata po zvučnosti.</i>	14
Tablica 3.: <i>Prikaz slovenskih konsonanata (preuzeto iz Šušтариč, Komar, Petek 1999: 135).</i>	15
Tablica 4.: <i>Prikaz slovenskih konsonanata po zvučnosti.</i>	15
Tablica 5.: <i>Primjer testa.</i>	21
Slika 1.: <i>Prikaz izgovora hrvatskih vokala (preuzet iz Landau, Lončarić, Horga, Škarić 1999: 67).</i> ..	12
Slika 2.: <i>Prikaz izgovora slovenskih vokala (preuzeto iz Šušтариč, Komar, Petek 1999: 137).</i>	13
Slika 3.: <i>Prikaz ukupnog broja riječi i grešaka te ukupnog broja fonema /v/ i /l/ i grešaka.</i>	27
Slika 4.: <i>Prikaz odnosa težih i lakših grešaka fonema /v/ i /l/.</i>	28

1. Uvod

Poznavanje dvaju ili više jezičnih sustava gotovo redovito dovodi do interferencije jezika, dakle do međusobnog utjecaja jednog sustava na drugi.

Sadržaj ovog rada, upravo zbog prirode dvaju jezika koji su u najbližem kontaktu, tj. jezičnoj i prostornoj bliskosti između slovenskog i hrvatskog jezika, vrlo je interesantno područje za kontrastivna proučavanja i istraživanja.

Tema rada smještena je u područje poredbenog proučavanja spomenutih jezika na fonetsko-fonološkoj razini. Kako je u procesu učenja stranoga jezika važno ne samo usvojiti gramatičke strukture, već i pravilan izgovor, ovakva istraživanja su poželjna jer ukazuju na sustavne pogreške u izgovoru pojedinih glasova stranoga jezika.

Prilikom učenja stranog jezika na strani jezik prenosimo i prilagođavamo ono što smo usvojili u materinskome jeziku i zbog toga su greške do kojih dolazi uspostavljene tim sistemom izgovora. Glavna tematika rada je odnos i međusobni utjecaj jednog srodnog jezičnog sustava na drugi, kao i nezaobilazne interferencije do kojih dolazi zbog razlika u spomenutim sustavima. Od posebnog su zanimanja u radu fonemi /v/ i /l/ te njihove varijacije, odnosno alofoni.

U prvome dijelu postavljene su lingvističke smjernice koje čine bazu svakog dubljeg proučavanja jezičnih sustava. Tu je potrebno spomenuti posjedovanje širokog znanja o lingvistici te njenim metodama i disciplinama proučavanja strukture jezika. Područja primijenjene, komparativne, sociolingvistike, psiholingvistike te drugih srodnih disciplina unutar znanosti o jeziku od velike su važnosti za stvaranje temelja kvalitetnog učenja i usvajanja stranog jezika. Kako se proučavanje u radu smješta na fonetsko-fonološku razinu, potrebno je definirati i objasniti područja fonetike i fonologije. U ovome dijelu, također je važno definirati i pojasniti pojmove jezika u kontaktu te interferencije unutar dvaju sustava i sustava grešaka do kojih nezaobilazno dolazi prilikom usvajanja drugog jezika.

Nakon što su pojmovi jezičnih kontakata i interferencije smješteni unutar lingvističke discipline, definiraju se, opisuju i uspoređuju fonološki sistemi slovenskog i hrvatskog jezika. Utvrđuju se razlike među njima, s posebnim naglaskom na razlike kod izgovora pojedinih fonema čiji se načini artikulacije u hrvatskom i slovenskom jeziku razlikuju.

U primijenjenom dijelu, pomoću teorijskih postavki jezične interferencije oblikuje se i provodi eksperimentalno istraživanje kojim se želi utvrditi postoji li (i u kojoj mjeri) sustav grešaka kod izgovora pojedinih fonema. Po provedenom istraživanju, dobiveni rezultati analiziraju se i interpretiraju.

2. O lingvistici i njezinim metodama proučavanja jezika

Lingvistika je, po Škiljanu (1980: 11), „znanost koja jezik i govor, shvaćene kao dva aspekta čovjekove jezične djelatnosti, istražuje u svim njegovim oblicima i međusobnim relacijama“. Predmet njezina promatranja su jezik, kao najopćenitije sredstvo ljudske komunikacije, te govor, kao konkretno ostvarenje jezika, no također se ne smije zanemariti ni međusobna povezanost jezika i govora s ostalim pojavama u čovjekovu svijetu. Crystal (2008: 283) pod pojmom lingvistika smatra „znanstveno istraživanje jezika“. Za njen brz razvoj djelomično je zaslužan povećan interes za istraživanje jezika i komunikacije u odnosu na ljudsko ponašanje, te spoznaja o neophodnosti posebne discipline koja će se baviti jezičnim pojavama.

Ovisno o orijentaciji i interesu pojedinih lingvista, možemo razlikovati više grana lingvistike. Jedna od važnijih podjela, koju je uveo de Saussure, je podjela na dijakronijsku i sinkronijsku lingvistiku. Prva se bavi proučavanjem jezičnih promjena, a druga promatra stanje jezika u određenom presjeku vremena.

2.1. Lingvističke metode proučavanja strukture jezika

Kako Škiljan (1980: 16) navodi, lingvistika se prema perspektivi iz koje pristupa jezičnom fenomenu može podijeliti na različite znanosti koje se ponekad mogu po metodologiji i načinu opisivanja u velikoj mjeri razlikovati. Unatoč takvoj tvrdnji, važno je naglasiti kako razgraničenja među tim različitim pristupima nisu suviše čvrsta te da se u većini slučajeva njihova područja i metode isprepliću.

Opća ili teorijska lingvistika najšira je po domeni svog proučavanja. Predmet njezina istraživanja su jezične pojave, odnosno jezik i govor u svim svojim kompleksnim odnosima. Primijenjena lingvistika istražuje mogućnost primjene lingvističke teorije u rješavanju praktičnih zadataka povezanih s jezičnim fenomenima, kao što su učenje stranih jezika, strojno prevođenje te obrada i prenošenje jezičnih informacija. Već spomenuta sinkronijska lingvistika opisuje stanja jezika u jednom vremenskom presjeku. Ona detaljno i iscrpno proučava sve jezične jedinice i njihove međusobne odnose u tom presjeku, bez obzira na njihov status u relaciji prema jezičnome standardu. Nasuprot sinkronijskoj, dijakronijska lingvistika bavi se vremenskom dimenzijom, opisom razvoja jezika u vremenu. Uspoređuje

vremenski odijeljene presjeke jezičnih sistema te istražuje zakonitosti koje uvjetuju promjene nastale između tih presjeka. Komparativnu ili poredbenu lingvistiku zanima međusobna komparacija jezika, kako srodnih tako i nesrodnih, iz vremenske perspektive i izvan nje, te istražuje sličnosti i podudarnosti među jezicima. Arealna lingvistika analizira raspodjelu jezika u prostoru i njihovo razgraničenje ili međusobno prožimanje. Razlike i sličnosti u strukturama pojedinih jezičnih sustava uočava i promatra kontrastivna lingvistika.

Interakcija glasovnih sistema u procesu učenja stranih jezika od posebnog je interesa za fonetičare iz perspektive opće fonetike i psiholingvistike (Bondarko i Lebedeva 1983, prema Bondarko 2000: 56). Kombinirajući psihološke i lingvističke metode, psiholingvistika analizira psihofiziološke procese i uvjete pod kojima se ostvaruje čovjekova uporaba jezika. Od posebnog su joj zanimanja odnosi jezika i mišljenja, procesi ontogenetskog razvoja djeteta, učenje jezika i razni poremećaji jezika i govora.

Sociolingvistika je dio lingvistike koji proučava odnose između društvenih i jezičnih struktura, njihove međusobne uvjetovanosti i interferencije. Prema Crystalu (2008: 440-441) sociolingvistika predstavlja granu jezikoslovlja koja proučava sve aspekte i odnose između jezika i društva. Neka od glavnih područja sociolingvističkih promatranja su jezični identitet i društvene grupe, društveni odnosi prema jeziku, standardni i nestandardni oblici jezika, obrasci i potrebe korištenja standarda, društveni varijeteti i razine jezika, društvena osnova višejezičnosti, itd. Proučavanjima odnosa jezika, značenja i mišljenja bavi se jedna od temeljnih suvremenih lingvističkih teorija, kognitivna lingvistika, koja opisuje funkcioniranje jezičnog sustava stavljajući ga u odnos sa ljudskim kognitivnim sposobnostima. Drugim riječima, zagovara povezanost jezika i mišljenja.

2.2. Jezici u kontaktu

Prema Škiljanu (1980: 12), jezik je „sistem znakova koji ljudi upotrebljavaju u jezičnoj djelatnosti“. Tako definiran, jezik je po svome karakteru apstraktan, a govor je njegovo konkretno ostvarenje. Unutar sistema jezika postoji hijerarhija odnosa između jezičnih znakova, drugim riječima struktura jezika, te se polazeći od takvog odnosa unutar sustava može zaključiti da jezik strukturira govor.

Govor se iz perspektive fonetike, prema Crystalu (2008: 445), smatra medijem prijenosa jezika. Termin označava proučavanje svih čimbenika koji su uključeni u

proizvodnju, prijenos i primanje govora. Kao i kod fonetike, njegovo istraživanje uključuje predmete poput anatomije, fiziologije, neurologije i akustike, koji se primjenjuju na govor.

Crystal (2008: 107) definira *jezični kontakt* kao izraz korišten u sociolingvistici koji se odnosi na situaciju geografskog kontinuiteta ili bliske socijalne neposrednosti, te samim time i uzajamnog utjecaja, između dva jezika ili dijalekta. S lingvističkog aspekta, rezultat takvih kontaktnih situacija može se primijetiti u porastu posuđenica, uzorcima fonoloških i gramatičkih promijena, miješanim oblicima jezika (kao što su pidžini i kreolski jezici), te općem porastu različitih vrsta bilingvizma. U ograničenome smislu, jezici su „u kontaktu“ ako ih iste osobe koriste naizmjenice (npr. bilingvali¹). Škiljan (1980: 141) naglašava kako do specifičnog slučaja kontakta jezika dolazi onda kad se dva ili više jezičnih sustava dodiruju unutar jednog govornika ili jedne grupe govornika; drugim riječima, onda kad govornik ili grupa umiju upotrebljavati više jezičnih sistema: to je višejezičnost, nasuprot jednojezičnosti, kada govornici poznaju samo jedan jezik. R. Filipović (1986: 19) jezike u kontaktu definira kao lingvističku pojavu u kojoj jezici dolaze u kontakt kad se neka riječ ili fraza jezika davaoca (odnosno jezika iz kojega se posuđuje neka riječ) preuzima u sustav jezika primaoca (jezika koji tu istu riječ uvodi u svoj leksik), tj. u procesu jezičnog posuđivanja. Još jedan od slučajeva jezičnih kontakata je kad govornik nekog jezika, koji mu je materinski jezik, odluči naučiti drugi, strani jezik, tj. u procesu usvajanja ili učenja stranog jezika. Po Crystalu (2008: 267), u primijenjenoj lingvistici i psiholingvistici, termin *usvajanje jezika* označava proces internaliziranja jezika – bilo materinskoga ili stranoga. U oba se slučaja javlja lingvistička interferencija, tj. odstupanje od norme. U prvom slučaju to je odstupanje od norme jezika primaoca (jezika koji prima određenu riječ), a u drugom se javlja odstupanje od norme stranog jezika (kada fonološki sustav materinskog jezika utječe na fonološki sustav stranog). Istraživanjima jezika u kontaktu ili jezičnih dodira u teoriji i praksi bavi se kontaktna lingvistika ili lingvistika jezičnih kontakata.

---

¹bilingvalan (*prid.*) – po Crystalu (2008: 53), opće značenje pojma – osoba koja govori dvama jezicima – omogućava pred-teorijski referencijski okvir za lingvističko istraživanje, posebno za sociolingviste, te primijenjene jezikoslovce koji se bave poučavanjem stranih jezika.

2.3. Interferencija

Poznavanje dvaju ili više jezičnih sistema redovito dovodi do međusobnog utjecaja jednoga jezika na drugi, odnosno do interferencije. Prema Crystalu (2008: 249) *interferencija* označava pojam korišten u sociolingvistici i pri učenju stranih jezika kojim se označavaju greške koje govornik uvodi u jedan jezik kao rezultat kontakta s drugim jezikom, drugim riječima *negativni transfer*. Najčešći izvor grešaka predstavlja proces učenja stranog jezika u kojemu materinski jezik utječe na strani jezik, no do interferencije može doći i u drugim kontaktnim situacijama (npr. kod višejezičnosti). Kako Škiljan (1980: 139) navodi, jezici u kontaktu i interferencija jezika vrlo su kompleksni fenomeni jer su povezani dodirima, susretima i ispreplitanjima različitih kultura i civilizacija i dobrim dijelom osiguravaju komunikaciju među njima. Njihove međusobne relacije tako nisu samo lingvistički uvjetovane nego, još u mnogo većoj mjeri, i izvanlingvistički.

Filipović (1986: 30) ističe kako je termin interferencija nastao unutar Praške fonološke škole, dok ga je lingvist U. Weinreich preuzeo i integrirao u američku lingvističku literaturu, a predstavlja odnos te preklapanja do kojih dolazi između dva jezična sustava kojima se služi bilingvalni govornik. Do interferencije, osim u primjeru bilingvizma, dolazi i u primjeru učenja stranog jezika i to u slučajevima kada učenik u procesu učenja stranog jezika ne svladava elemente iz fonološkog sistema stranog jezika koji se razlikuju od elemenata u njegovom materinskom jeziku. A. Martinet (1982: 95-112) se također bavio problematikom jezika u kontaktu i jezičnog posuđivanja. Po njemu, do problema interferencije dolazi u bilingvalnim situacijama i prilikom učenja stranih jezika. Interferencija se, prema Martinetu, očituje na svim planovima jezika u kontaktu i u svim stupnjevima. Tako na razini glasnika, interferencija može dovesti do toga da se proširi polje varijacije nekog fonema ili da se dva različita fonema istog jezika stope po uzoru na drugi jezik.

Kod usporedbe unutarjezične i međujezične interferencije, navodi Bondarko (2000: 59), potrebno je naglasiti da se mehanizmi interakcije zvuka u ova dva slučaja bitno razlikuju. U slučaju unutarjezične interferencije, govornik koristi poznati sustav fonema te utjecaj dijalekta izaziva ili pogrešnu upotrebu fonema (ortoepsku pogrešku) ili pogrešnu realizaciju fonema. U slučaju međujezične interferencije, govornik mora koristiti strani fonetski i fonološki sustav. Govoreći na stranome jeziku, on mora više ili manje ponovno izgraditi oblik zvuka određene riječi ili ga rekonstruirati na temelju percipiranog zvučnog niza.

2.4. Sustavi grešaka

Rezultat interferencije su jezične greške. Analiza grešaka kao jedna od istraživačkih metoda procesa učenja stranih jezika pojavila se krajem 60-ih godina, a svoje je ishodište imala upravo u kontrastivnim analizama jezika u kontaktu. Želimo li greške pravilno interpretirati pri skupljanju građe, moramo voditi računa o sljedećim područjima analize: o govorenoj ili snimljenoj građi, formalnom ili neformalnom položaju, stupnju znanja jezika, govornikovom prvom, odnosno materinskom, jeziku i načinu učenja ili usvajanja stranoga jezika. Greške se mogu shvatiti kao svako odstupanje od očekivanog, odnosno pravilnog u ciljnom jeziku (vidi Požgaj Hadži 2002: 17-18).

U slučaju prikazanom u ovome radu riječ je o kontaktu dvaju jezika koji su u najužem srodstvu, pa se greške koje proizlaze iz interferencije materinskog jezika, tj. hrvatskog, lako uočavaju, ali teže ispravljaju, a ponekad mogu ostati i trajne. Zbog toga im se u učenju slovenskog kao stranog jezika mora posvetiti posebna pozornost.

Upravo zbog toga što je fonološki sustav materinskog jezika već usvojen, usvajanje pravilnog izgovora stranog jezika odraslim osobama čini ponekad čak i nepremostive teškoće, dok djeca u procesu usvajanja glasova i struktura stranog jezika nemaju većih teškoća. Sistem izgovora materinskog jezika kod djece nije u tolikoj mjeri još razvijen da bi se suprotstavio sistemu izgovora stranoga jezika. Uočeno je da rano učenje stranog jezika omogućuje dobro usvajanje fonetske strane stranog jezika, odnosno kako se dobna granica početka učenja stranog jezika pomiče prema dolje, smanjuje se potreba da se fonetskoj razini pridaje posebna pozornost, jer je djeca usvajaju prirodno (Horga 1993: 57). Za razliku od djece, u odraslih je osoba sistem izgovora materinskog jezika automatiziran. Upravo zbog toga osoba koja uči strani jezik interpretira strane glasove na osnovi glasovnog sistema materinskog. Budući da dva jezika funkcioniraju kao dva zasebna sistema, u njihovom međusobnom kontaktu nastaje sustav grešaka (Desnica Žerjavić 1993: 45).

Prema Guberini (2010: 172), „običan čovjek prema istraživanjima lingvista i osobito stručnjaka fonetičara, često uviđa da odrasli, čak i oni uredna sluha, kad uče strane jezike, loše čuju glasove svojstvene tim jezicima. Trubetzkoy je, među ostalima, istaknuo da je naše slušanje stranoga jezika filtrirano našim materinskim jezikom: *Glasovi stranoga jezika zbog propuštanja kroz „fonološko sito“ vlastitoga jezika poprimaju fonološki netočno tumačenje.*“ Guberina tako definira sistem grešaka kao rezultat sukoba slušnih i artikulacijskih navika

stečenih u djetinjstvu, putem materinskog jezika i onih koje zahtijeva novi jezik koji se u odrasloj dobi uči. Do sukoba dolazi zbog razlika koje postoje između fonetskih sistema materinskog jezika i jezika koji se uči.

Svaki jezik ima drugačiji sistem izgovora i drugačiji sistem, odnosno strukturu, slušanja. Nije dovoljno samo slušati pravilan izgovor, jer zbog složenih navika često ne možemo prepoznati novi sistem izgovora, već ga poistovjećujemo s izgovornim sistemom materinskog jezika.

3. Fonološki sistemi hrvatskog i slovenskog jezika

Fonetika je disciplina koja proučava glasove (glasnike) i njihove kombinacije u govoru s fizikalnog, akustičkog, artikulacijskog i psihoakustičkog gledišta. Glasnik predstavlja artikulirani zvuk u govoru koji se u komunikacijskom procesu javlja kao materijalna realizacija nekog fonema, koji prepoznajemo na osnovi organizacije fonološkog sistema. S gledišta artikulacijske fonetike, glasnike se (prema Horga i Liker 2016: 250-286) dijeli na *konsonante* i *rezonante*. Iako se tradicionalna, općeprihvaćena, podjela glasnika na *konsonante* (tzv. prave konsonante i sonante) i *vokale* smatra korisnom jer na jednostavan način opisuje fonološke sustave jezika te omogućava lakšu usporedbu, autori ističu kako je podjela na konsonante i rezonante sustavnija te dubinski razmatra sličnosti, razlike i preklapanja između navedenih kategorija. Tako u skupinu konsonanata spadaju glasnici koji su u izgovornim šupljinama oblikovani nekom vrstom pregrade ili suženja, a koji rezultiraju tišinom i/li šumom, dok u skupinu rezonanata spadaju glasnici koji se tvore kontinuiranim, otvorenim oblikovanjem rezonantnih šupljina, čiji je rezultat harmoničan zvuk. Prema ovoj podjeli, neki konsonanti (po tradicionalnoj podjeli *sonanti*, odnosno glasnici *v, m, n, nj, l, lj, r, j*) zajedno s vokalima, spadaju u skupinu rezonanata.

Fonologija proučava razine koje su niže od razine samoga znaka poput distinktivnih obilježja, razinu fonema i sloga, a ponekad čak i razinu riječi i rečenice, no osnovna jedinica njezine analize je fonem. Fonem je određen kao razlikovni glas, odnosno najmanja sljedbena jedinica u jezičnome sustavu koja služi za sporazumijevanje tako da razlikuje značenje, iako je sama bez značenja. Glasnici se smatraju inačicama fonema, odnosno *alofonima*, kada su fonetski slični, a ne mijenjaju značenje riječi ako se u njoj izmjenjuju.

Glasnik opazajno ponovljiv, koji u neutralnom kontekstu dovoljno signalizira fonem, tipično je ostvarenje tog fonema. Glasnik, koji zbog posebnih uvjeta odstupa od tipičnog ostvarenja fonema za barem jednu opazajnu ponovljivu crtu, zove se inačica (varijanta) fonema ili alofon. (Škarić 1991: 339)

Fonemi, kao i njihovi alofoni, jezične su jedinice te kao takve apstraktne i stalne, dok su *fonovi* (glasnici) njihova promjenjiva ostvarenja, odnosno konkretni glasovi, te se bilježe unutar uglatih zagrada za razliku od fonema koji se bilježe unutar kosih zagrada (Jelaska 2004: 22, 61-62). Sposobnost fonema da utječe na promjenu značenja naziva se njegovom *distinktivnom (razlikovnom) funkcijom*. Do popisa distinktivnih obilježja nekog jezika dolazi se stavljanjem pojedinih fonema u međusobne opozicije te utvrđivanjem njihovih razlika i

zajedničkih crta. Prema Jakobsonu, kako bismo opisali foneme u svim fonološkim sustavima dovoljno je dvanaest parova razlikovnih obilježja, koja su primarno definirana svojim akustičkim karakteristikama, no one se mogu izraziti i artikulacijski. Obilježja su sljedeća: 1. vokalnost/nevokalnost; 2. konsonantnost/nekonsonantnost; 3. kompaktnost/difuznost; 4. napetost/opuštenost; 5. zvučnost/bezvučnost; 6. nazalnost/oralnost; 7. prekidnost/neprekidnost; 8. stridentnost/blagost; 9. glotaliziranost/neglotaliziranost; 10. niska/visoka tonalnost; 11. labijaliziranost/nelabijaliziranost; 12. palataliziranost/nepalataliziranost (više u Škiljan 1980: 98-99). Fonologija se obično dijeli na *sinkronijsku* koja analizira fonološke sustave u trenutnom vremenskom presjeku, *dijakronijsku* čije je osnovno polazište analiza fonoloških sustava u vremenskom toku njihova razvoja, te *opću* koja utvrđuje fonološke zakonitosti koje vrijede u svim jezicima i u svim vremenskim periodima.

Prema Bugarskom (2003: 125), svi ljudi posjeduju iste govorne organe, i s artikulacijsko-akustičke strane u stanju su proizvesti i percipirati svaki od mnoštva glasova koji se javljaju u bilo kojem jeziku. Međutim, svaki pojedini jezik radi svoju selekciju glasova i glasovnih obilježja iz tog univerzalnog fonetskog sistema, izgrađujući od toga poseban sistem glasova kao svojevrsan signalizacijski kôd. Usporedbom fonoloških sistema hrvatskog i slovenskog jezika dobit ćemo bolji uvid u to gdje se mogu očekivati fonetske interferencije.

Prema Horgi i Likeru (2016: 251) način izgovora glasnika određen je stupnjem, vrstom i vremenskom dinamikom suženja govornog prolaza. Prema stupnju suženja govornog prolaza glasnici se dijele na okluzive (zatvornike), afrikate (zatvorne tjesnačnike), frikative (tjesnačnike), aproksimante (približnike) i vokale.² Ovi osnovni načini artikulacije³ mogu se modificirati dodatnim karakteristikama – oblikom suženja i vremenskom dinamikom suženja. Prema obliku suženja razlikujemo nazalne (nosne), lateralne (bočne) i retrofleksne (podvršnike) glasnike, dok vremenska dinamika razlikuje vibrante (treptajnike, titrajnike), dodirnike, okrzničke, diftonge (dvo Glasnike) i triftonge (tro Glasnike). Na temelju ovakve podjele u hrvatskom jeziku razlikujemo sljedeće kategorije glasnika: okluzive, frikative i afrikate koji zajedno čine prave konsonante, zatim aproksimante, nazale, laterale i vibrante koji su tzv. rezonantni konsonanti (sonanti), te vokale, odnosno rezonante.

---

² Detaljnije o tome u Horga i Liker (2016: 251-254).

³ Artikulacija ili izgovor proces je pomaka izgovornih organa, koji oblikuju izgovorne šupljine, sa svrhom pojačavanja, prigušivanja i stvaranja govornog zvuka. Artikulacijski cilj sastoji se od dvije osnovne dimenzije – načina izgovora i mjesta izgovora, a ovim dvjema dimenzijama potrebno je dodati i treću – zvučnost (ibid. 251).

Toporišič (2000: 44-45) na temelju stupnja otvora govornog prolaza slovenske glasnike kategorizira u tri velike skupine: samoglasnike ili vokale, zvanačnike ili sonante i konsonante. Konsonanti se dalje dijele na okluzive, afrikate te frikative, dok se sonanti dijele u tri skupine i to na nazale (nosne), jezičnike (lingvale)⁴ i aproksimante (približnike).

3.1. Vokalski sistemi hrvatskog i slovenskog jezika

Vokali se međusobno razlikuju po kvaliteti koju im daje karakteristična rezonantnost izazvana različitim položajima jezika, usana i mekog nepca. Pri izgovoru vokala jezik se može kretati u dva smjera, horizontalno (naprijed – nazad) i vertikalno (gore – dolje), što daje dva kriterija njihove podjele – na prednje, centralne i stražnje, odnosno na visoke, srednje i niske. Ova određenja mogu se po potrebi precizirati za jezike sa većim brojem vokala, npr. podjelom srednjeg nivoa na visokosrednji i niskosrednji, ili razlikovanjem zatvorenijih i otvorenijih realizacija nekog vokala (Bugarski 2003: 120).

Prema *Međunarodnoj fonetskoj abecedi* – IPA-i⁵, sistem vokala u hrvatskom jeziku sastoji se od pet monoftonga (jednoglasnika) /i, e, a, o, u/,), koji mogu biti dugi i kratki (npr. kod fonema /a/, u kratkom slogu [pâs] pàs te dugome [pâ:s] pàs), te diftonga /ie/⁶ koji se javlja samo u dugome slogu (npr. [biêlo] bijélo). Također, postoji i slogotvorni vibrant /r/ koji može biti dugi (4 do 5 kontakata) ili kratki (1 do 2 kontakta). Kad se javlja između dva konsonanta, ponekad se može izgovoriti zajedno s poluglasom [ə] (npr. [vêrt] vřt).

---

⁴ Jezičnici su glasnici u kojima je glavni artikulator jezik (Jelaska 2004: 54). Iako su po Toporišiču u slovenskom jeziku fonemi /r/ i /l/ kategorizirani na ovaj način, u daljnjem tekstu (prema IPA-i) fonem /r/ kategoriziran je kao vibrant, a fonem /l/ kao lateral, kako bi se ujednačilo slovensko i hrvatsko nazivlje.

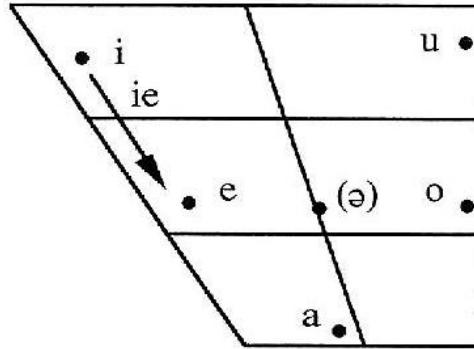
⁵ Međunarodno fonetsko društvo (engl. International Phonetic Association ili IPA, u daljnjem tekstu 'Društvo') postoji od 1886. godine s ciljem istraživanja i proučavanja fonetike te primjene tih znanja u praksi. Od svog osnivanja, Društvo je težilo razvitku sistema fonetskih simbola koji bi bili pogodni za upotrebu, no isto tako dovoljno sveobuhvatni da se mogu nositi sa različitošću fonema koji postoje u svim jezicima svijeta. Već u prvoj godini djelovanja objavljen je prvi prijedlog fonetske abecede, odnosno IPA-e (engl. International Phonetic Alphabet, u daljnjem tekstu 'IPA'). IPA se temelji na latiničnom pismu, koje je prikladno zbog svoje raširenosti upotrebe, no koje također sadrži dodatne znakove i simbole iz raznih drugih izvora. Spomenuti dodaci su neophodni jer je raznovrsnost fonema u jezicima mnogo veća od broja grafema latinice. Kroz godine je IPA doživjela mnoge preinake i dopune, jer je međunarodni standard obuhvatio sve jezike koji su uključeni u znanstvena istraživanja u području fonetike (IPA 1999: 3-4, 194).

⁶ U hrvatskom standardu osim diftonga (dvoqlasa) /ie/ ponekad se javljaju i /au/ (u dvosložnom izgovoru riječi *auto*), /ae/ (u riječima *trinaestica*, *šesnaestica*,...) te /ia/ (u stranim imenima: *Mia*, *Diana*,...). Upravo je kategorija diftonga jedna od najspornijih u hrvatskim gramatikama.

Rasprave su se vodile i oko naziva hrvatskoga dvoqlasnika, te se tako on nazivao i *jatom*, *rogatim e* i *refleksom jata*. Tek se u novije doba redovito počeo nazivati *dvoglasnikom* ili *diftongom*, odnosno *dvoglasom* (Jelaska 2004: 72-73).

Prema Horgi i Likeru (2016: 254-256), vokali su glasnici koje karakterizira otvoreno približavanje jezika svodu usne šupljine te, prema njihovoj podjeli, spadaju u skupinu rezonanata. Velika većina vokala oblikuje se pravilno zakrivljenim konveksnim tijelom jezika dok je vrh jezika spušten prema dolje.

Slika 1.: Prikaz izgovora hrvatskih vokala (preuzet iz Landau, Lončarić, Horga, Škarić 1999: 67).

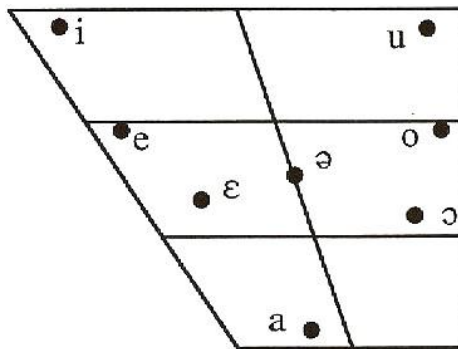
Prema ovakvome prikazu, u hrvatskom jeziku vokal /i/ je visok (zatvoren) i prednji, nezaokružen, /e/ je poluvisok (poluzatvoren) i prednji, nezaokružen, /a/ nizak (otvoren) i srednji, nezaokružen, /o/ poluvisok (poluzatvoren), zaokružen, a /u/ je visok (zatvoren) i stražnji, zaokružen.

U slovenskom jeziku, prema IPA-i, postoji osam vokala /i, e, ε, ə, a, o, ɔ, u/ koji su u pravilu dugi u naglašenim, a kratki u nenaglašenim pozicijama. H. Tivadar (2016: 115) ističe da iako slovensko jezikoslovlje još uvijek dijeli kratke i duge naglašene samoglasnike, govornici slovenskog jezika te razlike više ne percipiraju te za njih nisu pretjerano bitne.

Toporišič (2000: 46-56) navodi kako se samoglasnici, odnosno vokali, razlikuju prema obliku usne šupljine, tj. njenoj rezonantnosti. Kod slovenskih vokala oblik usne šupljine određuje prije svega jezik koji priječi ulaz prema nosnoj šupljini. Upravo zbog toga su svi vokali u slovenskom jeziku usni ili oralni⁷. Ako je prema srednjem tvrdom nepcu jednako visoko podignut i prednji dio jezika, nastaje vokal /i/, ako je stražnji dio jezika podignut prema mekome nepcu nastaje /u/, a ako se jezik iz centralnog položaja malo spusti, nastaje vokal /a/. U izgovornom prostoru vokala su i tzv. srednji (centralni) vokali. Ako se jezik iz položaja za izgovor vokala /i/ spušta u smjeru prema /a/, nastaje prvo uski /e/, a zatim široki

⁷ Više u Horga i Liker (2016: 257).

/ɛ/, a ako se od vokala /a/ jezik diže prema /u/, nastaje prvo široki /ɔ/, a zatim uski /o/. Kada je jezik u centralnom položaju nastaje neutralni vokal, odnosno poluglas šva [ə]⁸ (slika 2).

Slika 2.: Prikaz izgovora slovenskih vokala (preuzeto iz Šušтариč, Komar, Petek 1999: 137).

Diftonzi se u slovenskom jeziku javljaju kada se aproksimanti /v/ i /j/ nalaze iza vokala te ispred konsonanta ili na granici riječi. Labiodentalni aproksimant /v/ u toj poziciji postaje drugi dio diftonga, odnosno [u], a palatalni aproksimant /j/ postaje [i] (npr. [leu] lev, hrv. lav ili [pau] pav, hrv. paun; [glei] glej, hrv. gledaj). Ovi diftonzi se ne javljaju s istaknutom dužinom kada se nađu u naglašenome slogu. Stupanj otvora prvog elementa u diftongu /ei/ je između /e/ i /ɛ/, a u /ou/ između /ɔ/ i /o/ (Šušтариč, Komar, Petek 1999: 137).

3.2. Konsonantski sistemi hrvatskog i slovenskog jezika

Konsonanti se dijele prema mjestu artikulacije, tj. zoni govornog aparata u kojoj se, idući od usana prema grlu, formira prepreka, i prema načinu artikulacije, tj. načinu formiranja te prepreke (Bugarski 2000: 122). Horga i Liker (2016: 250) konsonante⁹ definiraju kao glasnike koji su u izgovornim šupljinama oblikovani nekom vrstom pregrade ili suženja zračnoj struji, a to suženje ili prepreka rezultira tišinom i/ili šumom.

⁸ Poluglasu Toporišič (2000:56-57) pridaje posebnu pažnju te navodi sljedeće kategorije koje ga sadrže: 1. neki morfemi (od kojih su neki češći, a drugi rjeđi u upotrebi) koje je potrebno zapamtiti (*čebéla, dèž, meglà, prèden, pèkel, sencè, temà, itd.*); ako poluglas nije naglašen i kod deklinacije ne nestaje, postupno se zamjenjuje s /e/; 2. osnove koje ne sadrže samoglasnik, dobivaju ispred -ø nastavka poluglas između suglasnika: *psa-pes [pə:s]*; prijedlozi *k* i *z* samostalno se izgovaraju kao [kə] i [zə]; akronimi sastavljeni iz suglasnika kod izgovora dobivaju nakon svakoga poluglas; 3. svaki /r/ koji nije kraj samoglasnika; 4. ispred suglasničkih sufiksa -c- i -k- te ispred pridjevskih -k- ili -n- u N.jd. (starec, težek); 5. u suglasničkoj skupini (konsonant+sonant) ispred samoglasnika, 6. u skupinama sonant+sonant ispred samoglasnika.

⁹ Kako Horga i Liker (2016: 250) objašnjavaju konsonanti su najčešće suglasnici, no ponekad mogu imati i ulogu samoglasnika kada imaju slogotvornu ulogu (npr. konsonant /l/ u hrvatskom je slogotvoran u riječi „bicikl“ te je u tom primjeru njegova uloga samoglasnička).

Konsonanti se u hrvatskom jeziku (Horga i Liker 2016: 252-261) određuju stupnjem, oblikom i vremenskom dinamikom suženja govornog prolaza. Prema stupnju suženja govornog prolaza konsonanti se dijele na okluzive *p, b, t, d, k, g* te grkljanski okluziv [ʔ]¹⁰, frikative *s, š, z, ž, f, h*, afrikate *č, ć, c, dž, đ* te aproksimante *v, j*. Oblik suženja govornog prolaza tijekom izgovora daje temeljnim načinima izgovora kvalitetu nazalnosti, lateralnosti i retrofleksnosti. Ovoj skupini u hrvatskom pripadaju nazali *n, nj, m*, te laterali *l, lj*. Vremenska dinamika suženja govornog prolaza dijeli glasnike na vibrante¹¹, dodirnike¹², okrzničke, diftonge i triftonge, te u ovu skupinu u hrvatskom jeziku spada vibrant *r* (tablica 1.).

Tablica 1.: Prikaz hrvatskih konsonanata (preuzeto iz Horga i Liker 2016: 266).¹³

MJESTO NAČIN		BILABIJALNI	LABIODEN- TALNI	DENTALNI	ALVEOLARNI	POSTALVEO- LARNI	ALVEOLO-PA- LATALNI	PALATALNI	VELARNI
		STUPANJ SUŽ.	OKL	p b		t d			
AFR				ts	tʃ dʒ	tc dʒ			
FRI			f	s z	ʃ ʒ				x
APR			v					j	
OBLIK SUŽ.	NAZ	m		n			ɲ		
	LAT			l			ʎ		
DINAMIKA	VIB				r				

Aproksimanti, nazali, laterali i vibrant *r*, zajedno s vokalima spadaju u skupinu zvučnih glasnika. Podjela konsonanata prema zvučnosti nalazi se u tablici 2.

Tablica 2.: Prikaz hrvatskih konsonanata po zvučnosti.

Zvučni	b	d	g	z	ž				đ	dž
Bezvučni	p	t	k	s	š	f	h	c	ć	č

¹⁰ Grkljanski okluziv [ʔ] javlja se u hrvatskom jeziku kao nefonemski glasnik, koji se ne javlja kao realizacija nekog fonema, već se često izgovara na početku riječi koja počinje vokalom (ibid. 252).

¹¹ Vibranti ili treptajnici su oni glasnici kod kojih aktivni artikulatork (jezik) vibrira i udara u pasivni artikulatork (tvrdo nepce) zbog aerodinamičkih uvjeta stvorenih prolaskom zračne struje (ibid. 259).

¹² Dodirni se način ponekad smatra artikulacijski sličnim vibrantnom, no samo s jednom pregradom umjesto s više njih. Kod dodirnika je pokret artikulatorka vrlo brz tijekom faze držanja, dodir je trenutan, te se jezik jednako brzo povlači i otvara pregradu (ibid. 260).

¹³ Ispravak izvora: u tablicu dodani velarni okluzivi /k, g/ te zubnonadzubna-vrhjezična afrikata /ts/.

U slovenskom jeziku Toporišič (2000: 78-86) pod skupinom konsonanata smatra glasnike koji se tvore pregradom, sužavanjem govornog prolaza, te njihovom kombinacijom.

Prema otvorenosti usne šupljine dijele se na sonante (zvonačnike) i tzv. prave konsonante (šumnike). Sonanti se dalje dijele na nazale (/m/, /n/), lateral /l/, vibrant /r/¹⁴ i aproksimante (/j/, /v/). Konsonante možemo podijeliti po zvučnosti na zvučne i bezzvučne, po načinu izgovora na okluzive (/p/, /b/, /t/, /d/, /k/, /g/), frikative (/f/, /s/, /z/, /ʃ/, /ʒ/, /x/) i afrikate (/ts/, /tʃ/, /dʒ/), a prema mjestu izgovora na bilabijalne (/p/, /b/, /f/¹⁵), dentalne (/t/, /d/, /s/, /z/), alveolarni /ts/, alveolo-palatalne (/tʃ/, /dʒ/, /ʃ/, /ʒ/) i velarne glasnike (/k/, /g/, /x/) (tablica 3.).

Tablica 3.: Prikaz slovenskih konsonanata (preuzeto iz Šuštarich, Komar, Petek 1999: 135).

	Bilabial	Labio-dental	Dental	Alveolar	Palato-alveolar	Palatal	Velar
Plosive	p b		t d				k g
Affricate				ts	tʃ dʒ		
Nasal	m		n				
Tap				r			
Fricative		f		s z	ʃ ʒ		x
Approximant		v				j	
Lateral Approximant				l			

Slično kao što je to slučaj i u hrvatskom, u slovenskom jeziku svi su sonanti (kao i vokali) zvučni, dok se konsonanti prema zvučnosti dijele na zvučne i bezzvučne (tablica 4.).

Tablica 4.: Prikaz slovenskih konsonanata po zvučnosti.

Zvučni	b	d		z	ž			dž	g
Bezzvučni	p	t	f	s	š	h	c	č	k

¹⁴ Što se tiče klasifikacije fonema /r/ u slovenskom jeziku, stručnjaci su po tom pitanju još uvijek podijeljeni. Dok ga IPA za slovenski jezik svrstava pod alveolarne dodirnike, simbol [r] (engl. alveolar tap), Toporišič ga smatra alveolarnim vibrantom, simbol [r]; Greenberg (2006: 17, 20) navodi kako u slovenskom /r/ varira između vibranta i dodirnika, dok je u *Slovenskom lingvističkom atlasu* (2011: 29) vibrant /r/ izjednačen sa dodirnikom /r/.

¹⁵ Bezzvučni frikativ /f/ u slovenskoj literaturi (Toporišič 2000: 82) spada pod bilabijale, dok je prema IPA-i uvršten među labiodentale. U hrvatskom jeziku, frikativ /f/ spada pod labiodentale (Horga i Liker 2016: 266; Landau, Lončarić, Horga, Škarić 1999: 66).

Tivadar (2016: 113) navodi kako je upravo promjena po zvučnosti veoma bitna jer u velikoj mjeri pokazuje razliku između govornog i pisanog jezika. Neke od posebnosti izgovora slovenskih konsonanata navedene su u Šuštarč, Komar, Petek (1999: 136):

- prije bezvučnih konsonanata te u završnoj poziciji unutar riječi (ako im ne slijedi zvučni konsonant na inicijalnoj poziciji) zvučni konsonanti su u potpunosti obezvučeni (npr. ['sla:tkɔr] sladkor, *hrv.* šećer).
- bezvučni konsonanti postaju zvučni ako se nalaze ispred zvučnih konsonanata (npr. [le:s] les, *hrv.* drvo; [le:z gɔ'ri:] les gori, *hrv.* drvo gori).
- nazal /n/ izgovara se kao velarni [ŋ] ispred /k, g, x/ (npr. ['ba:ŋka] banka; ['a:ŋgɛl] angel, *hrv.* anđeo).
- bilabijalni i alveolarni nazali /m, n/ izgovaraju se kao labiodentalni [m] kada se nalaze ispred /f, v/ (npr. [simfɔ'ni:ja] simfonija; [imfɔr'ma:tsija] informacija).
- aproksimant /v/ ima četiri izgovorne inačice:
  - kada se nalazi ispred vokala izgovara se kao labiodentalni [v] (npr. ['vɔ:da] voda);
  - u završnoj poziciji unutar riječi ili ako mu slijedi konsonant izgovara se [ɸ] (npr. [siɸ] siv);
  - u inicijalnoj poziciji ispred zvučnog konsonanta te unutar sloga izgovara se kao zvučno bilabijalno [w] (npr. [wnu:k] vnuk, *hrv.* unuk; [ɔd'wze:ti] odvezeti, *hrv.* oduzeti);
  - ispred bezvučnog konsonanta te u početnoj poziciji unutar sloga izgovara se kao bezvučno bilabijalno [ɱ] (npr. [ɱsa:k] vsak, *hrv.* svaki; [prɛt'ɱsɛ:m] predvsem, *hrv.* posebice, prije svega);
  - alofone [w] i [ɱ] (posebno kad ih želimo istaknuti) možemo izgovoriti i kao [u].

Što se tiče razlika između fonema /v/ i /l/ u hrvatskom i slovenskom jeziku neke od različitosti vidljive su u sljedećim slučajevima:

- kod glasnika /l/ u hrvatskom jeziku (prema Horga i Liker 2016: 258) postoji kontakt između tvrdog nepca i središnjeg dijela jezika tako da zračna struja prolazi bočno s jedne ili obje strane suženja, dok u slovenskom aktivni artikulatork (jezik) sudjeluje u tvorbi stražnjim dijelom; prema mjestu izgovora, glasnik /l/ je u hrvatskom jeziku palato-alveolarni, odnosno zubno-nadzubni – središnji dio jezika je konkavan

(uleknut), a vrh jezika je u palato-alveolarnom položaju, dok je u slovenskom jeziku alveolarni (nadzubni) – središnji dio jezika je konveksan (izbočen), a vrh jezika je u alveolarnom položaju;

- glasnik /l/ se u slovenskom jeziku izgovara kao bilabijalno [ɫ], kada se nalazi na kraju riječi iza vokala te ispred konsonanta na kraju prvog dijela složenice (npr. [biɫ] bil);
- također, primjer razlike je što u slovenskom jeziku, za razliku od hrvatskog, nema alveolo-palatalnog laterala /ʎ/ i nazala /ŋ/, te se oni ostvaruju kao dva zasebna fonema /l/ + /j/ i /n/ + /j/; kada se u riječi nađu u ovakvoj kombinaciji, ispred konsonanta ili na granici riječi, izgovaraju se palatalizirano (umekšano) [lʲ] i [nʲ] (npr. ['bo:lʲi] boljši, ['ko:nʲ] konj);
- labiodentalni aproksimant /v/ u hrvatskom jeziku ima jednu izgovornu inačicu i to u slučaju kada se u riječi nalazi ispred vokala /u/ ([wû:k] vûk); u slovenskom jeziku /v/¹⁶ je primjer fonema s najviše varijacija te je ujedno normativno (ortoepski) kompleksan fonem u govornom standardnom jeziku, a zbog njegovih mnogih varijanata upitna je i fonološka klasifikacija njegovih alofona, kao i samog fonema u cjelini.

---

¹⁶ Više o samoj klasifikaciji i analizi fonema /v/ i njegovih alofona u: Tivadar 1999.

4. Eksperimentalno istraživanje

4.1. Problemi istraživanja

Slovenski i hrvatski jezik primjer su srodnih jezika te iako to u većini slučajeva predstavlja određene prednosti, baš zbog svoje sličnosti dovodi i do određenih poteškoća u procesu učenja. Što su dva jezika sličnija, razlike među njima u mnogim slučajevima teže je percipirati.

U procesu učenja stranog jezika, u ovom primjeru slovenskog, naglasak se u pravilu stavlja najviše na učenje gramatičke strukture jezika, dok je usvajanje ortoepskih pravila uglavnom manje zastupljeno. Razlozi možda leže u tome što je, barem koliko se tiče prevoditeljskog smjera, važnije usvojiti pravilnu gramatiku od izgovora. Isto tako, studenti mnogo prije pravilno usvoje grafijski sistem stranog jezika te gramatiku nego sam izgovor riječi.

Kao još jedan od mogućih problema je taj što je sustav izgovora materinskog jezika, odnosno hrvatskog, studentima već automatiziran (jer se učenje slovenskog jezika odvija u neoptimalno doba života), tako da se u izgovoru slovenskog na njega projicira i prilagođava ono usvojeno u hrvatskom jeziku.

4.2. Osnovna hipoteza istraživanja

Bazirajući se uglavnom na pogreškama u izgovorima fonema /v/ i /l/, čije se položajne varijante u slovenskom jeziku znatno razlikuju od tipičnih ostvarenja u hrvatskom jeziku, eksperimentalnim istraživanjem željelo se utvrditi koji je postotak pogrešaka tih glasnika kod studenata diplomskog studija slovenskog jezika. Upravo zbog razloga što u sistemu hrvatskog jezika ne postoji tako bogat inventar alofona fonema /v/ i /l/ kao što je to slučaj u slovenskom jeziku, pretpostavka je da će kod izgovora položajnih varijanata spomenutih fonema doći do najviše izgovornih pogrešaka.

4.3. Ciljevi istraživanja

Osnovni ciljevi kontrastivnog proučavanja slovenskog i hrvatskog jezika te provedbe eksperimentalnog istraživanja su sljedeći:

- utvrđivanje interferencije hrvatskog jezika u procesu učenja slovenskog jezika
- provjera hipotetičkog sustava grešaka putem eksperimentalnog istraživanja
- analiza i interpretacija dobivenih rezultata

4.4. Opis uzorka

U eksperimentalnom istraživanju sudjelovalo je 8 sudionika, studentica 1. godine diplomskog dijela studija južnoslavenskih jezika i književnosti, jezično-prevoditeljskog i književno-interkulturnog smjera slovenskog jezika i književnosti. Dob sudionika je između 22 i 24 godine. Svim sudionicima prvi je jezik hrvatski. Svi sudionici su u sklopu studija završili 6 semestara jezičnih vježbi iz slovenskog jezika.

4.5. Instrument istraživanja

Za utvrđivanje grešaka u izgovoru fonema /v/ i /l/ pripremljen je i korišten test koji se sastoji od 55 riječi na slovenskom jeziku u kojima se spomenuti fonemi nalaze u tri pozicije: na početku, u sredini te na kraju riječi. U svakoj od pozicija zastupljene su riječi u kojima fonemi predstavljaju tipične realizacije te položajne varijante. Kako bi se provjerilo u kojoj mjeri sličnost izraza riječi utječe na sam izgovor u inventar korištenih riječi uvršteni su i homografi, odnosno riječi koje se u oba jezika isto pišu (pr. voda, veznik, lipa, list, glagol).

Opis strukture testa i popis korištenih riječi:

1. fonem /v/:

Popis riječi:

- fonem /v/ na početku riječi:
  - tipične realizacije fonema [v]: *voda, vejica, veder, veznik, vaja*
  - položajne varijante fonema:
    - [w]/[u]: *vzeti, vreti, vdor, vmes, vdih*
    - [ʌ]/[u]: *vsi, vsak, všč*
    - [y]: *(bo) vstala, (bo) vzela*
- fonem /v/ u sredini riječi:

- tipične realizacije fonema [v]: *tovarna, cvetje, zavest, zvečer, stava*
- položajne varijante fonema:
  - [w]/[u]: *izvzeti*
  - [ʌ]/[u]: *predvsem, predvčeraj*
  - [ɥ]: *cevka, sivka, avto, terapevt*
- fonem /v/ na kraju riječi:
  - položajne varijante fonema:
    - [ɥ]: *lov, siv, Triglav, rjav, izziv*

2. fonem /l/:

Popis riječi:

- fonem /l/ na početku riječi:
  - tipične realizacije fonema: *lipa, list, ladja, lesti, labirint*
- fonem /l/ u sredini riječi:
  - tipične realizacije fonema: *Bled, naglasiti, oblika, slovar, Tolmin*
  - položajne varijante fonema:
    - [ɥ]: *volna, volk, čoln*
    - [l̥]: *boljši, daljši*
- fonem /l/ na kraju riječi:
  - tipične realizacije fonema: *vokal, glagol*
  - položajne realizacije fonema:
    - [ɥ]: *delal, odšel, bil, vol*
    - [l̥]: *bolj, dalj*

4.5.1. Test

Uputa:

U sklopu izrade diplomskog rada pod nazivom „Sistem fonetskih grešaka studenata slovenskog jezika kojima je materinski jezik hrvatski“ na Odsjeku za fonetiku provodim kratko istraživanje o izgovornim greškama u slovenskom jeziku.

Test je jako jednostavan, kratak te u potpunosti anonim. Jedino što Vas molim je da riječi izgovarate što jasnije možete, kako biste kasnije olakšali analizu dobivenih rezultata.

Unaprijed zahvaljujem na pomoći!¹⁷

Tablica 5.: Primjer testa.

1. vòda	22. predvsèm	43. vólna
2. vèjica	23. predvčèraj	44. vólk
3. véder		45. čóln
4. véznik	24. cévka	
5. vája	25. sívka	46. bóljši
	26. ávto	47. dáljši
6. vzéti	27. terapévt	
7. vréti		48. vokál
8. vdòr	28. lóv	49. glágol
9. vmés	29. sív	
10. vdíh	30. Tríglav	50. délal
	31. rjàv	51. odšèl
11. vsì	32. izzív	52. bíl
12. vsák		53. vòl
13. všèč	33. lípa	
	34. líst	54. bólj
14. (bo) vstála	35. ládja	55. dálj
15. (bo) vzéla	36. lésti	
	37. labirínt	
16. továrna		
17. cvétje	38. Bléd	
18. zavést	39. naglasíti	
19. zvečér	40. oblíka	
20. stáva		
	41. slovár	
21. izvzèti	42. Tolmín	

¹⁷ Kratke pismene upute sudionicima prije same provedbe eksperimenta. Prije snimanja, svaki od sudionika je jednom u sebi pročitao popis riječi, kako bi njihov izgovor tijekom snimanja bio što prirodniji. Za svaku riječ označeno je i naglasno mjesto, odnosno tip naglasaka.

4.6. Tehnika izvođenja eksperimenta

Sudionici ispitivanja snimani su individualno na Odsjeku za južnoslavenske jezike i književnosti. Sudionici su snimani pomoću mobilne aplikacije Voice Recorder, a dobivene snimke su kasnije kopirane na računalo i zajedno sa obrascem za perceptivnu analizu mail-om proslijeđene procjenitelju. Svaki je od sudionika prije samog snimanja dobio kratke usmene upute o načinu čitanja riječi (prirodni opušteni intenzitet glasa, jasna artikulacija glasnika i riječi, te obraćanje pažnje na mjesto naglaska u riječima).

4.7. Procjenitelj istraživanja

Izv. prof. dr. Hotimir Tivadar profesor je na Filozofskom fakultetu u Ljubljani, ujedno i izvorni govornik slovenskog jezika, gdje na slovenistici predaje kolegije *Fonetika in fonologija slovenskega knjižnega jezika*, *Besedilna fonetika slovenskega knjižnega jezika*, *Javno govorno nastopanje*, *Govorna tehnika* i *Pravorečna in pravopisna norma*. Na slavistici predaje kolegije *Pregled opisne slovnice slovenskega jezika (glasoslovje in naglasoslovje)*, *Uporabna slovenščina* i *Osnove slovenskega jezika za zahodnoslovanske književnosti*. Također, u akad. god. 2016./2017. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, na Odsjeku za južnu slavistiku, na Katedri za slovenistiku predaje kao gostujući profesor *Osnovnu gramatiku slovenskoga jezika I*. U okviru fonetskih istraživanja, među ostalima, sudjeluje i s Fonetskim institutom FF UK u Pragu, s Fakultetom elektrotehnike u Ljubljani kao i sa zagrebačkom fonetikom. Sudjeluje i sa Centrom za slovenski kao drugi/strani jezik i na SSJLK (fonetika), a uz sve to i sa Odsjekom za prevođenje i tumačenje i Odsjekom za slavistiku.

4.7.1. Način procjene

Za ocjenjivanje određeni su kriteriji procjene koji predviđaju moguće forme, vrste ili tipove izgovornih grešaka pojedinih indikatora. Pri odabiru kriterija procjene pojedinih indikatora uzelo se u obzir:

- razlike u artikulaciji fonema /v/ i /l/ u hrvatskom i slovenskom jeziku, što neposredno utječe i na izgovor njihovih alofona.
- neke dosadašnje opise ili popise utvrđenih grešaka¹⁸

---

¹⁸ Prije svega na radove u udžbeniku za slovenski jezik (Ferbežar i sur. 1993); članak „Sistem grešaka“ (Desnica-Žerjavić 1993); te o fonemu /v/ u slovenskom jeziku (Tivadar 1999).

- osobno iskustvo u učenju slovenskog jezika

Za sve skupine indikatora napravljena je tablica u Excelu, gdje su u prvoj koloni navedene korištene riječi u testu, u kojima su oba fonema /v/ i /l/ posebno odijeljeni, kao i svaki od njihovih alofona. Kod svakog indikatora je ostavljena mogućnost da se, ako je određen fonem u toj riječi izgovoren nestandardno, u kolonu do prve (i tako dalje sve do posljednjeg sudjelovatelja) upišu stručne opaske ili mišljenje. Mjesta koja ostaju prazna signaliziraju točnost izgovora.

Takvim postupkom se za npr. indikator /v/ u riječi *voda* izgovor procjenjuje na sljedeći način:

- ako je izgovor u granicama standardnog, ostavlja se prazan redak u koloni
- ako izgovor nije u granicama standardnog, kratko se komentira greška te nadopuni uputom (pr. *voda* – previše frikativni izgovor glasa v)

4.8. Kvantitativna analiza dobivenih rezultata

Uspoređujući fonološke sisteme slovenskog i hrvatskog jezika, s posebnim naglaskom na izgovor fonema /v/ i /l/ te njihovih alofona, došlo se do hipotetičkog sistema izgovornih grešaka. Ovi glasnici izabrani su iz razloga što su se kroz studij slovenskog jezika pokazali kao primjer najčešće uočenih grešaka studenata. Smatra se da razlog čestim pogreškama u izgovoru ovih fonema možda leži u tome što se oni u hrvatskom jeziku u pravilu pojavljuju kao tipične realizacije, dok u slovenskom jeziku imaju bogatiji sustav položajnih varijanata. Također, i u slovenskom jeziku imaju govornici najviše poteškoća s izgovorom glasnika *v* i *l* u položaju na kraju riječi te ispred suglasnika (*vsak* [msak] / [usak], *nov* [nou]; *igralci* [igraʈsi], *pol* [pou]). Prijedlog *v* se uvijek izgovara kao [u] (*v* Sloveniji [usloveniji], *v* avtu [uautu]). U položaju iza vokala se glasnik *v* izgovara kao diftong, slično kao i alofon fonema /l/ (*nov* [nou], *njegov* [njegou]) (Febežar i sur. 2004: 181-182).

Budući da je istraživanje bazirano na količini grešaka u ova dva fonema /v/ i /l/ i njihovih alofona, provedeno nad 8 sudionika, sa zadatkom čitanja 55 riječi slovenskog jezika, te recenzirano od jednog ocjenjivača, došlo se do sveukupno 450 riječi u kojima se greške mogu pojaviti.

Od tog ukupnog broja riječi u istraživanju, putem procjene došlo se do sljedećeg sustava grešaka. Svaka skupina fonema prvo se zasebno analizirala (npr. /v/ na početku i u sredini riječi), zatim na razini svih jednakih skupina koje se nalaze na početku, u sredini i na

kraju riječi (npr. alofon fonema /v/, odnosno [v], na početku, u sredini i na kraju riječi). Isti postupak primjenjen je i za drugi fonem /l/ i njegove alofone. Na kraju se prvo analizira ukupan broj ostvarenih grešaka u svim skupinama korištenih fonema i njihovih alofona prema ukupnom broju korištenih riječi. Nakon toga, izuzimaju se tzv. lakše greške, odnosno one koje ne dovode do izobličenja izgovora ili poteškoća u razumijevanju, a izravan su utjecaj materinskog jezika. Greške koje spadaju u skupinu težih, zbog kojih dolazi ili do lošijeg razumijevanja riječi ili do nemogućnosti komunikacije također su izdvojene i uvrštene u posebnu skupinu. Sve riječi, kao i sve pogreške uvrštene su prema formuli za postotak te tako interpretirane.

4.8.1. Analiza fonema /v/ i /l/

Za razlikovanje fonema /v/ i /v/ važno je istaknuti kako su to dva različita fonema, od kojih je prvi /v/ labiodentalni frikativ, zvučni par labiodentalnog frikativa /f/, te nema svoje izgovorne inačice. On se javlja u nekim slovenskim narječjima, no nije dio slovenskoga standarda, te u nekim drugim jezicima (engleski, njemački, francuski,...) (IPA 1999: 45, 78, 86).

U slovenskome standardu postoji fonem /v/ koji je labiodentalni aproksimant (također i u hrvatskom jeziku), te koji ima svoje alofone. U literaturi se u velikom broju slučajeva (kao na primjer kod Greenberg 2006, Toporišić 2000, Tivadar 1999) za labiodentalni aproksimant /v/ koristi simbol /v/. Ovaj marginalizam može djelovati zbunjujuće, posebno kada se uspoređuje sa IPA transkripcijom.

Upravo iz razloga što se u nekim publikacijama fonem /v/ neispravno predstavlja simbolom /v/, ponekad nije lako protumačiti, ili čak iščitati iz ostatka literature, o kojemu se fonemu zapravo radi. Iako u akademskim krugovima možda nezamjetna greška, kod studenata i svih osoba koji su u procesu učenja fonološkog sistema (u ovome slučaju) slovenskog jezika, može dovesti do pogrešne klasifikacije fonema ili do pogrešnog izgovora riječi u kojoj se taj fonem nalazi.

Fonem /v/ je u istraživanju podijeljen u 9 skupina. Dvije skupine predstavljaju tipičnu realizaciju fonema, odnosno labiodentalni aproksimant /v/ i to na početku i u sredini riječi. U skupini kada je /v/ na početku i u sredini riječi od ukupnog broja izgovorenih riječi, odnosno

80, ima 18 grešaka (22,5%). Javlja se samo jedan tip greške – labiodentalni aproksimant /v/ izgovara se kao labiodentalni frikativ /v/¹⁹ (pr. ['vo:da] umjesto ['vo:da]).

U druge dvije skupine pripada alofon fonema /v/, odnosno zvučni labiovelarni aproksimant [w] koji se može izgovarati i kao [u]. U ovoj skupini od 48 mogućih izgovora riječi ima 13 grešaka (27,08%), te dvije različite skupine grešaka, odnosno 12 grešaka (25%) kada su alofoni izgovoreni kao labiovelarni frikativ /v/ (pr. ['vze:ti] umjesto ['wze:ti] / ['uze:ti], *hrv.* uzeti) te jedna greška (2,08%) kao labiodentalni aproksimant /v/ (pr. ['vdo:r] umjesto ['wdo:r] / ['udo:r], *hrv.* upad).

U treću skupinu spada alofon fonema /v/, odnosno bezvučni labiovelarni aproksimant [ʌ] koji se također po standardu može izgovarati kao [u]. Ovdje od 40 mogućih izgovora riječi javlja se 21 greška (52,5%) i od toga 9 grešaka (22,5%) koje su izgovorene kao labiodentalni frikativ /v/, 6 grešaka (15%) kada je izgovoreno labiodentalno frikativno /f/, odnosno bezvučni par labiodentalnog frikativa /v/ (pr. [vsa:k] / [fsa:k] umjesto [ʌsa:k] / [usa:k], *hrv.* svatko). U 4 izgovora riječi (10%) umetnut je vokal (pravilno: *predvčeraj* – neispravno: *predvečeraj*), u jednom primjeru (2,5%) je krivi izgovor cijele riječi (pravilno: *predvsem* – neispravno: *perdusem*) te u još jednom (2,5%) nerazumljivost izgovorene riječi.

Zadnje tri skupine predstavljaju alofon fonema /v/, tj. diftonški [ʊ]. Ovdje od 88 mogućih izgovora riječi, greške se javljaju u njih 48 (54,54%). Greške koje su izgovorene kao labiodentalni frikativ /v/ javljaju se 34 puta (38,63%) (pr. ['lo:v] umjesto ['lo:ʊ], *hrv.* lov), kao njegov bezvučni par /f/ 13 puta (14,77%) (pr. ['si:fka] umjesto ['si:ʊka], *hrv.* lavanda), a kao fonem /v/ u jednom primjeru (1,14%) (pr. [bo'vze:la] umjesto [bo'ʊze:la], *hrv.* uzet će (ona)).

Za razlikovanje fonema /l/ u hrvatskom i /l/ u slovenskom jeziku važno je napomenuti kako se ova dva glasa različito artikulacijski ostvaruju. Kod fonema /l/ u hrvatskom jeziku postoji kontakt tvrdog nepca i središnjeg dijela jezika, odnosno u hrvatskom je /l/ palato-alveolarni – središnji dio jezika je konkavan, a vrh jezika je u palato-alveolarnom položaju.

Za razliku od hrvatskog, u slovenskom jeziku kod fonema /l/ jezik je glavni aktivni artikulatork te sudjeluje u tvorbi stražnjim dijelom, odnosno prema mjestu izgovora /l/ je u slovenskom alveolarni – središnji dio jezika je konveksan, a vrh jezika je u alveolarnom

---

¹⁹ Ovu grešku teško je razaznati, posebno ako netko nije stručnjak u području artikulacijske fonetike. Samim time, ovakav tip greške, što se tiče same razumljivosti, mogao bi se svrstati u kategoriju lakših grešaka koje ne utječu na razumijevanje. U kategoriji fonema /v/ pod lakšim greškama smatraju se one riječi u kojima je fonem /v/ zamijenjen frikativnim /v/.

položaju. Upravo iz razloga što fonem /l/ u svakom od jezika ima drugačiju tvorbu, te kako ta drugačija tvorba ne utječe na razumljivost cijele riječi, ovakav je tip greške kod analize rezultata istraživanja bio posebno izdvojen kao primjer tzv. lakših grešaka²⁰.

U slovenskom jeziku također ima još nekih dodatnih posebnosti. Kada se /l/ nalazi na kraju riječi iza vokala ili ispred konsonanta na kraju prvog dijela složenice izgovara se kao diftonško [ɫ] ([biɫ] bil, *hrv.* bio). Još jedna razlika je ta što u slovenskom jeziku, za razliku od hrvatskog, nema alveolo-palatalnog laterala /ʎ/ i alveolo-palatalnog nazala /ɲ/, stoga se oni realiziraju kao kombinacija fonema /l/ + /j/ ili /n/ + /j/. Kada se nađu u takvoj situaciji u slovenskom jeziku izgovaraju se palatalizirano (umekšano) ([ˈbo:lʃi] boljši, *hrv.* bolji; [ˈko:nʃ] konj).

Fonem /l/ je u istraživanju podijeljen u 7 skupina. Tri skupine predstavljaju tipične realizacije fonema, odnosno fonem /l/ je obostrani bočni lateral i javlja se na početku, u sredini i na kraju riječi. U skupini kada je /l/ na početku, u sredini i na kraju riječi od ukupnog broja, odnosno 98 izgovora riječi, ima 75 grešaka (76,53%). Javljaju se dva tipa grešaka. Prvi tip je konkavan, a ne konveksan, izgovor fonema /l/ koji se javlja u 74 primjera (75,51%), a drugi tip greške je hiperkorektna upotreba diftonškog [ɫ] koja se javlja u jednom slučaju (1,02%) (pr. [voˈka:ɫ] umjesto [voˈka:l]).

Dvije skupine predstavljaju alofon fonema /l/, odnosno diftonško [ɫ], u sredini i na kraju riječi. U ovoj skupini od sveukupno 56 riječi pojavljuju se 33 greške (58,93%). Zastupljen je samo jedan tip greške i to onda kada je diftonško [ɫ] izgovoreno kao konkavno /l/ ([bil] umjesto [biɫ]).

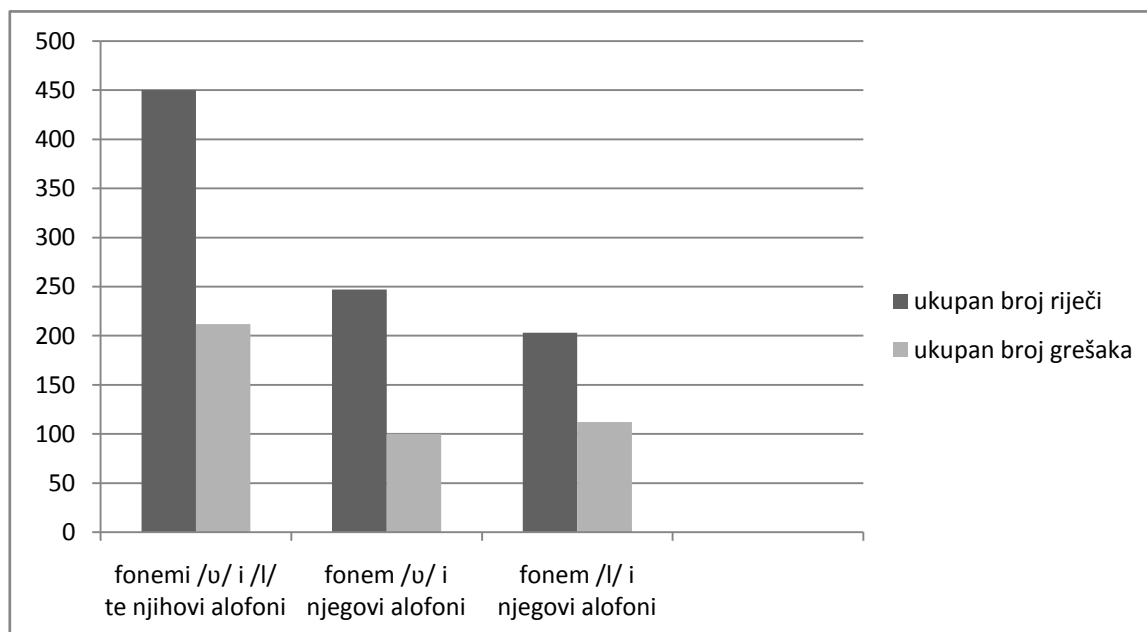
Zadnje dvije skupine predstavljaju alofon fonema /l/, odnosno palatalizirano [lʃ]. Ovdje od ukupno 34 riječi postoje 4 greške (11,76%), od koje su dvije (5,88%) nepalataliziran izgovor alofona [lʃ], odnosno izgovor kao fonem /l/ (pr. [ˈbo:lʃi] umjesto [ˈbo:lʃi], *hrv.* bolji), te druge dvije (5,88%) gdje se javlja diftonško [ɫ] kao primjer hiperkorektnog izgovora (pr. [ˈbo:ɫ] umjesto [ˈbo:lʃ], *hrv.* više).

U istraživanju je od ukupnog broja riječi, njih 450, bilo ukupno 247 riječi sa fonemom /v/ i njegovim alofonima, odnosno 54,88%, te ukupno 203 riječi sa fonemom /l/ i njegovim alofonima, odnosno 45,11%. Od 247 riječi sa fonemom /v/ u njih 100 je bilo grešaka, što

---

²⁰ Slično kao i u slučaju fonema /v/ i /v/.

iznosi 40,48%. Od 203 riječi koje sadrže fonem /l/, u njih 112 javile su se greške, odnosno 55,17%. Grafički se to može izraziti kao na slici 3.

Slika 3.: Prikaz ukupnog broja riječi i grešaka te ukupnog broja fonema /v/ i /l/ i grešaka.

Od ukupnog broja grešaka fonema /v/ i /l/ i njihovih alofona, koji iznosi 212, teže pogreške javljaju se u 119 slučajeva, izraženo u postocima 26,44%. Broj težih grešaka fonema /v/ i njegovih alofona od ukupnog broja grešaka iznosi 86, odnosno 72,27%, a broj težih grešaka fonema /l/ i njegovih alofona iznosi 33 greške, što izraženo u postocima iznosi 27,73%. Ove greške klasificiraju se kao teže iz razloga što dovode do lošijeg razumijevanja riječi ili potpunog nerazumijevanja riječi.

Primjeri težih grešaka za fonem /v/:

- neupotreba diftonškog [ɥ] kada se fonem /v/ nalazi u završnoj poziciji unutar riječi ili ako mu slijedi konsonant (pr. ['lɔ:v] umjesto ['lɔ:ɥ] lov, *hrv.* lov); ['cɛ:fka] umjesto ['cɛ:ɥka] cevka, *hrv.* cjevčica); kao zamjena javljaju se bezvučni labiodentalno frikativ /f/ te njegov zvučni par /v/.

Primjeri težih grešaka za fonem /l/:

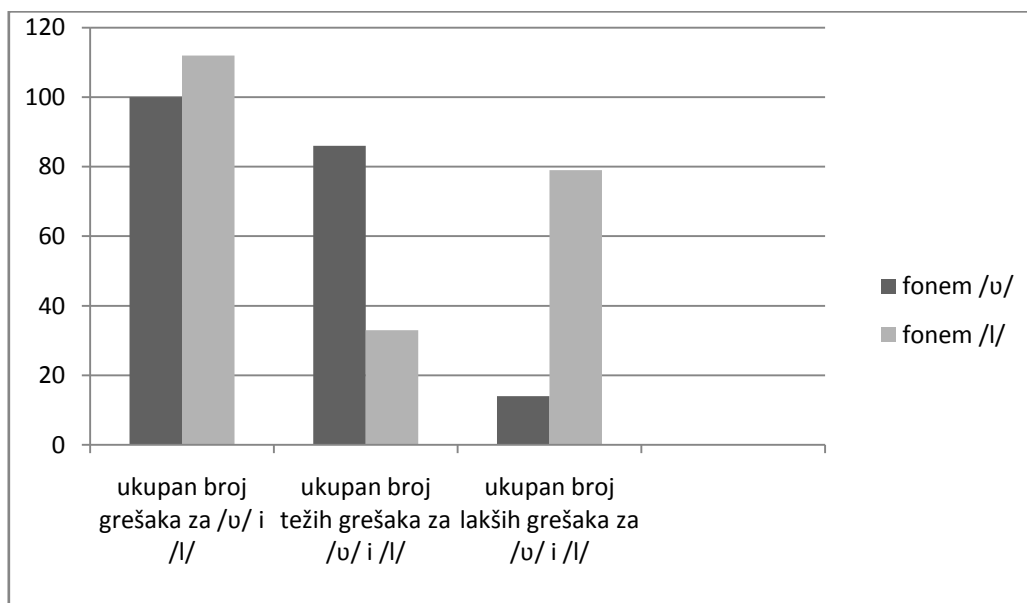
- neupotreba diftonškog [ɥ] kada se fonem /l/ nalazi u sredini riječi iza vokala i ispred konsonanta ili na kraju riječi (pr. ['vɔ:lk] umjesto ['vɔ:ɥk] volk, *hrv.* vuk; [bil] umesto [biɥ] bil, *hrv.* bio); kao zamjena javlja se konkavni izgovor fonema /l/.

U ostala 93 slučaja, odnosno u 20,67%, javljaju se lakše greške fonema /v/ i /l/. Broj lakših grešaka fonema /v/ i njegovih alofona od ukupnog broja grešaka iznosi 14, odnosno 15,05%, a broj lakših grešaka fonema /l/ i njegovih alofona iznosi 79 grešaka, što izraženo u postocima iznosi 84,95%.

Za razlikovanje fonema /v/ i /v/ važno je istaknuti kako su to dva različita fonema, od kojih je prvi /v/ labiodentalni frikativ, zvučni par labiodentalnog frikativa /f/, te nema svojih izgovornih inačica. Javlja se uglavnom u slovenskim i hrvatskim narječjima, no ne u njihovim standardima. Kako je ovu grešku teško razaznati, posebno ako netko nije stručnjak u području artikulacijske fonetike, samim bi se time ovakav tip greške, što se tiče same razumljivosti, mogao svrstati u kategoriju lakših grešaka koje ne utječu na razumijevanje.

U slovenskom jeziku kod fonema /l/ jezik je glavni aktivni artikulator te sudjeluje u tvorbi stražnjim dijelom, odnosno prema mjestu izgovora /l/ je u slovenskom alveolarni, a središnji dio jezika mu je konveksan (izbočen). Kod glasnika /l/ u hrvatskom jeziku postoji kontakt između tvrdog nepca i središnjeg dijela jezika tako da zračna struja prolazi bočno s jedne ili obje strane suženja, a prema mjestu izgovora je palato-alveolarni te mu je središnji dio jezika konkavan (uleknut). Upravo iz razloga što fonem /l/ u svakom od jezika ima drugačiju tvorbu, te kako ta drugačija tvorba ne utječe na razumljivost cijele riječi, ovakva vrsta greške svrstava se pod lakšu. Grafički se navedeno može izraziti kao na slici 4.

Slika 4.: Prikaz odnosa težih i lakših grešaka fonema /v/ i /l/.

5. Zaključak

U procesu pisanja diplomskog rada te njegovog oblikovanja u cjelinu putem proučavanja literature, savjeta mentorice te osobnih razmišljanja i istraživanja dolazim do nekoliko bitnih saznanja.

Jezici u kontaktu, kao što su to slovenski i hrvatski, predstavljaju vrlo zanimljivo i plodno područje za međusobna kontrastivna istraživanja i proučavanja na svim jezičnim razinama. Iako njihova međusobna srodnost i bliskost u većini slučajeva predstavlja određene prednosti što se tiče njihove uporabe, baš zbog svoje sličnosti dovodi i do određenih poteškoća u procesu učenja ili usvajanja. Dolazi se do zaključka kako u slučajevima kada su dva jezika sličnija, razlike među njima mnogo puta teže je percipirati.

U procesu učenja slovenskog jezika kao stranog, naglasak se najčešće stavlja na pravilno usvajanje gramatičke strukture jezika, dok su pravila izgovora te njihova primjena uglavnom manje zastupljene. Isto tako, studenti mnogo prije pravilno usvoje grafijski sistem stranog jezika te gramatiku, nego sam izgovor riječi. Automatiziranost izgovora materinskog jezika, u ovom slučaju hrvatskog, predstavlja još jedan od mogućih problema koji otežavaju usvajanje pravilnog izgovora pri učenju srodnog jezika kao što je to slovenski.

Čak i na primjeru malog dijela unutar fonoloških sustava dvaju jezika, kao što to čine fonemi /v/ i /l/, eksperimentalno istraživanje pokazalo je širinu i dubinu različitosti, a istovremeno ukazalo na međusobnu interferenciju dvaju bliskih jezika.

Razlog odabira navedenih fonema je taj što su se kroz učenje slovenskog jezika razotkrili kao jedan od najčešćih primjera izgovornih pogrešaka. Također se pokazalo kako je razlog čestim pogreškama u izgovoru ovih glasova taj što se oni u hrvatskom jeziku pojavljuju samo kao tipične realizacije tih fonema (izuzev fonema /v/ koji u hrvatskom ima alofon /w/), dok u slovenskom jeziku imaju širi sustav položajnih varijanata. Kroz istraživanje se pokazalo kako je kao najčešća i najteža greška u primjerima oba fonema izostanak upotrebe alofona, odnosno diftonškog bilabijalnog [ʋ].

Usvajanje pravilnog izgovora od velike je važnosti u procesu učenja stranog jezika. Tek onda kada se u izgovoru ne osjete odstupanja od standardnog izgovora stranog jezika, može se reći da je jezik pravilno usvojen i savladan u potpunosti.

Reference

- Bakran, J. (1996). *Zvučna slika hrvatskoga govora*. Zagreb: Ibis grafika.
- Bondarko, L. V. (2000). Language Contacts: Phonetic Aspects. U D. G. Gilbers, J. Nerbonne, & J. Schaeken, *Studies in Slavic and General Linguistics* (Svez. 28, str. 55-65). Amsterdam - Atlanta: GA: Rodopi.
- Bugarski, R. (2003). *Uvod u opštu lingvistiku*. Beograd: Čigoja Štampa: XX vek.
- Crystal, D. (2008). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics* (6th ed.). Oxford: Blackwell Publishing.
- Desnica Žerjavić, N. (1993). Sustavi grešaka. U *Trenutak sadašnjosti u učenju stranih jezika: zbornik radova* (str. 45-51). Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.
- Ferbežar i sur. (2004). *Sporazumevalni prag za slovenščino*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofska fakultete Univerze v Ljubljani.
- Filipović, R. (1986). *Teorija jezika u kontaktu: uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. Zagreb: JAZU, Školska knjiga.
- Greenberg, M. L. (2006). *A Short Reference Grammar for Slovene*. Kansas: University of Kansas.
- Guberina, P. (2010). *Govor i čovjek: verbotonalni sistem*. Zagreb: Poliklinika za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG: ArTresor naklada.
- Horga, D. (1993). Fonetika i učenje stranih jezika. U *Trenutak sadašnjosti u učenju jezika: zbornik radova* (str. 53-60). Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.
- Horga, D., & Liker, M. (2016). *Artikulacijska fonetika: anatomija i fiziologija izgovora*. Zagreb: Ibis grafika d.o.o.
- IPA. (1999). *Handbook of the International Phonetic Association: A Guide to the Use of the International Phonetic Alphabet*. Cambridge: University press.

- Jelaska, Z. (2004). *Fonološki opisi hrvatskoga jezika: glasovi, slogovi, naglasci*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Landau, E., Lončarić, M., Horga, D., & Škarić, I. (1999). Croatian. U *Handbook of the International Phonetic Association: A guide to the use of the international phonetic alphabet* (str. 66-69). Cambridge: Cambridge University Press.
- Martinet, A. (1982). *Osnove opće lingvistike*. (A. Kovačec, Prev.) Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
- Pavlin, M. (2006). *Skladnja: Priročnik z vajami* (prenovljena in dopolnjena izd.). Ljubljana: Jutro.
- Požgaj Hadži, V. (2002). *Hrvatski i slovenski u kontaktu*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- SLA. (2011). *Slovenski lingvistični atlas: 1. Človek (telo, bolezni, družina)*. (J. Škofic, & sur., Ur.) Ljubljana: ZRC SAZU.
- Škarić, I. (1991). Fonetika hrvatskoga književnog jezika. U S. Babić, & D. Brozović, *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika: Nacrt za gramatiku* (str. 61-379). Zagreb: HAZU - Globus.
- Škiljan, D. (1980). *Pogled u lingvistiku*. Zagreb: Školska knjiga.
- Šuštarich, R., Komar, S., & Petek, B. (1999). Slovene. U *Handbook of the International Phonetic Association. A Guide to the Use of the International Phonetic Alphabet* (str. 135-139). Cambridge: Cambridge University Press.
- Tivadar, H. (1999). Fonem /v/ v slovenskem govornem knjižnem jeziku. *Slavistična revija: Časopis za jezikoslovne in literarne vede* 47/3, 341-361.
- Tivadar, H. (2016). Slovenska fonetika za tuje študentke in študente. *Drugačnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi: 52. seminar slovenskega jezika, literature in kulture* (str. 111-116). Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Toporišič, J. (2000). *Slovenska slovnica* (4., prenovljena in razširjena izd.). Maribor: Obzorja.

Sažetak

„Sistem fonetskih grešaka studenata slovenskog jezika kao stranog kojima je materinski jezik hrvatski“

Osnovno polazište rada su sustavne greške na fonetskoj razini koje rade studenti, izvorni govornici hrvatskog jezika, u procesu učenja slovenskog jezika kao stranog. Hrvatski i slovenski primjer su jezika u kontaktu te je glavna tema rada odnos i međusobni utjecaj jednog srodnog jezičnog sustava na drugi, kao i nezaobilazne interferencije do kojih dolazi zbog razlika u spomenutim sustavima.

U teorijskome dijelu uspoređuju se fonološki sustavi dvaju jezika i pobliže opisuju skupine fonema hrvatskog i slovenskog jezika, te se promatraju greške u izgovoru pojedinih fonema, odnosno njihovih varijacija uvjetovanih mjestom realizacije.

Drugi dio rada temelji se na eksperimentalnom istraživanju provedenom nad skupinom studenata diplomskog studija slovenskog jezika i književnosti. Istraživanjem se želi provjeriti javljaju li se, i u kojoj mjeri, greške u izgovoru fonema /v/ i /l/, odnosno njihovih alofona, u slovenskom jeziku. Pretpostavka je da će upravo u izgovoru položajnih varijanata spomenutih fonema, kojih nema u fonološkom sistemu hrvatskog jezika, greške biti u većoj mjeri zastupljene.

Ključne riječi: *jezici u kontaktu, slovenski, hrvatski, fonološki sistem, interferencija.*

Summary

„System of phonetic errors made by students, who are native speakers of Croatian, in the process of learning Slovene as second language“

The fundamental premise of the thesis are systematic errors on the phonetic level, which are made by students, native speakers of the Croatian language, in the proces of learning Slovene as foreign language. Croatian and Slovene are example of languages in contact, and the main subject of the thesis is relationship and mutual influence of one related language system to another, as well as the inevitable interference that may occur due to differences in mentioned systems.

In the theoretical part phonological systems of the two languages are compared and groups of phonemes in Croatian and Slovene language are described. Also errors in the pronunciation of certain phonemes are observed, as well as their allophones.

Second part of the work is based on experimental research carried out over a group of graduate students of the Slovene language and literature. The research seeks to verify whether, and to what extent, occur errors in pronunciation of phonemes /v/ and /l/, as well as their allophones, in the Slovene language. The assumption is that the errors will be represented to a greater extent in the pronunciation of positional variants of aforementioned phonemes, which do not exist in Croatian phonological system.

Key words: *languages in contact, Slovenian, Croatian, phonological system, interference.*

Prilog 1. Popis i objašnjenja korištenih oznaka i znakova po IPA-i

Prilog 1.1.: Korišteni znakovi za foneme i alofone hrvatskog i slovenskog jezika

Znak	hrvatski	slovenski
i	vokal, prednji, zatvoreni	vokal, visoki prednji
u	vokal, stražnji, zatvoreni	vokal, visoki stražnji
e	vokal, prednji, poluzatvoreni	vokal, uski središnji prednji
o	vokal, stražnji, poluzatvoreni	vokal, uski središnji stražnji
a	vokal, srednji s jezikom povučenim natrag, otvoreni	vokal, niski srednji
ɛ	-	vokal, široki središnji prednji
ɔ	-	vokal, široki središnji prednji
ə	poluglas, središnji, nezaokruženi	vokal, neutralni, središnji
m	nazal, dvousnjeni	nazal, dvousnjeni
ɱ	nazal, zubnousnjeni	nazal, zubnousnjeni
n	nazal, zubno-nadzubni	nazal, zubni
l	lateral, zubno-nadzubni	lateral, obostrani bočni jezičnik
r/(r ²¹)	vibrant, nadzubni	vibrant/dodirnik, nadzubni
v ²²	-	-
ʋ	aprosimant, zubnousnjeni	zubnousnjeni aproksimant
w	aprosimant, labiovelarni, zvučni	aprosimant, dvousnjeni (bilabijalni), zvučni
ʌ	-	aprosimant, dvousnjeni (bilabijalni), bezvučni
ɥ	-	poluvokal, neslogotvoran
j	aprosimant, palatalni	aprosimant, palatalni
ŋ	nazal, mekonepčani	nazal, mekonepčani
ɲ	alveolo-palatalni <i>n</i>	-
n ^j	-	palatalni, umekšani <i>n</i>
ʎ	alveolo-palatalni <i>l</i>	-
ʎ ^j	-	palatalni, umekšani <i>l</i>
p	okluziv, dvousnjeni, bezvučni	okluziv, dvousnjeni, bezvučni
b	okluziv, dvousnjeni, zvučni	okluziv, dvousnjeni, zvučni
t	okluziv, zubno-nadzubni, bezvučni	okluziv, zubni, bezvučni
d	okluziv, zubno-nadzubni, zvučni	okluziv, zubni, zvučni
k	okluziv, mekonepčani (velarni), bezvučni	okluziv, mekonepčani (velarni), bezvučni
g	okluziv, mekonepčani, zvučni	okluziv, mekonepčani, bezvučni
f	frikativ, zubnousnjeni, bezvučni	frikativ, zubnousnjeni, bezvučni

²¹ Samo u slovenskom jeziku.

²² Fonem /v/ je u drugim jezicima (pr. engleski) zvučni par /f/ te spada u frikative. U hrvatskom se /v/ ne smatra zvučnim parom /f/ (prema Horga i Liker (2016: 281) spada u aproksimante, simbol /ʋ/), iako je prema načinu artikulacije sasvim sličan frikativu /f/ - suženje artikulacijskog trakta tvori se približavanjem donje usnice gornjim zubima. Sama zvučna slika /v/ slična je zvuku /b/, pa se kod slušanja u otežanim uvjetima ovi glasnici često zamjenjuju (Bakran 1996: 165).

Slično kao i u hrvatskom, i u slovenskom jeziku fonem /v/ moramo razlikovati od fonema /ʋ/. Potonji je labiodentalni aproksimant, dok je prvi labiodentalni frikativ, a postoji samo u nekim narječjima.

s	frikativ, zubno-nadzubni, bezvučni	frikativ, zubni, bezvučni
z	frikativ, zubno-nadzubni, zvučni	frikativ, zubni, zvučni
ʃ	frikativ, postalveolarni, bezvučni	frikativ, palato-alveolarni, bezvučni
ʒ	frikativ, postalveolarni, zvučni	frikativ, palato-alveolarni, zvučni
x	frikativ, mekonepčani, bezvučni	frikativ, mekonepčani, bezvučni
ts	afrikata, zubno-nadzubna, zvučna	afrikata, zubna, zvučna
tʃ	afrikata, nadzubna, bezvučna	afrikata, palato-alveolarna, bezvučna
te	afrikata, nadzubna, palatalizirana, bezvučna	-
dʒ	afrikata, nadzubna, zvučna	afrikata, palato-alveolarna, zvučna
dʒ	afrikata, nadzubna, palatalizirana, zvučna	-
ʔ	grkljanski okluziv, nefonemski glasnik	grkljanski okluziv, bezvučni

Prilog 1.2.: Korišteni dijakritički znakovi

V:/C:	- dužina
'V/'CV	- naglasno mjesto (znak stoji ispred naglašenog sloga)
Ṽ	- neslogotvornost / znak za poluglas

Prilog 1.3.: Ostale oznake

V	- vokal
C	- konsonant
x, tj. /x/	- oznaka fonema
[x]	- fonetski zapis glasnika
[xxx]	- fonetski zapis riječi
xxx	- ortografski zapis pojedinih riječi, primjera ili termina